

De evangelist Johannes ontmoet de schilder Ton Schulten.

'Het licht dat schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het licht niet weggevaagd.' Johannes 1:5

door Jurjen Beumer

Als een grootse ouverture, als het openingskoor van een opera, zo begint Johannes zijn evangelie. De musici hebben hun instrumenten gestemd, de zangers staan in de starthouding, de toeschouwers zitten op het puntje van hun stoel. Alles concentreert zich op die eerste woorden, op die eerste maten. Wat nu gezegd en gezongen gaat worden is allesbepalend voor hetgeen erna komt. Het rumoer in de zaal verstomt, het wordt langzaam stil, heel stil. Dan tikt de dirigent heel even met zijn stokje op de lessenaar, waarna het orkest de muziek inzet. In die ene seconde, zegt een joods schrijver, in die ene, stille seconde tussen het tikje van de dirigent en het begin van de muziek is de wereld geschapen. *In den beginne was de stilte ...!*

Zoals Ton Schulten in de stilte van de heel vroege ochtend werkt. Het is nog donker. Stil en donker. Nu gaat het gebeuren, nu worden de kleuren gemengd en aangebracht.

Uit de stilte is alles geboren en geworden, 'de aarde nu was woest en ledig, en duisternis lag op de vloed, en de Geest Gods zweefde over de wateren.' (Gen. 1:2) Wat een prachtig gedicht, die opening van de bijbel in Genesis. Eerst de stilte, dan het woord, daarna ... het licht. 'En God zei; er zij licht.' (1:3)

Langzaam verschijnen de eerste kleuren op het doek, het coulissen-landschap van Twente. Zo kenmerkend mooi daar rond Ootmarsum, zo stil
...

De tijden voor de grote christelijke feesten zijn daar ook voor bedoeld, voor bezinning: de vasten voor Pasen, de advent voor Kerst. Tijd voor kalmte ingetogenheid, tijd voor stilte. Hebt u die ervaring? Je wandelt op het strand, in het bos, in een park, of gewoon in je stad. Je bent in gedachten verzonken en probeert wat te ontspannen. 'De tijd' lijkt er even niet te zijn. Je loopt wel, maar dat besef heb je niet. Alles òm je heen, dingen, geluiden, kleuren, de natuur, mensen en kinderen, ze verdichten zich tot jezelf. Alles ìn je, het werk dat je doet, de relaties die je hebt, de zorg om je kinderen, om je ouders, de pijn die je voelt van binnen soms, ook alles ìn je keert zich naar binnen. Kent u dat? Even helemaal bij jezelf zijn, even diep van binnen voelen en ervaren wie je bent. Heel even die krantenkoppen en televisie-beelden het zwijgen opleggen, heel even niet die mensen om je heen die je kunnen vermoeien tot op het bot, even niet dat werk, die drukte, die altijd aandacht vragende mensen .. zeker, ik houd van ze, van de meeste van mijn collega's en de mensen onder wie ik werk, maar toch, soms even niet, even graag die stilte voordat alles weer losbarst.

Ik schrik op, die ene stille seconde heeft me verkwikt. Het orkest zet in, zet magistraal in, en hoor nu toch hoe het begint, luister toch goed hoe de woorden klinken. *In den beginne was het woord ...!* Die evangelist Johannes durft; deze diepzinnige discipel van Jezus zet hoog in. Zijn muziekwerk is een dichtwerk van hoge hoogten en meeslepende woorden. Toen hij componeerde en dichtte werd hij meegevoerd naar het allereerste begin, naar de bronnen van zijn godsdienst, naar de schepping van de aarde, naar het begin van ons mensen, toen de Eeuwige de stilte doorbrak en uiteindelijk mensen maakte, hen leven inblies, zoals eenverliefd stel dat voor het eerst zoent, zo intiem. Zoals Ton Schulten Twente omarmt in zijn schilderijen

In den beginne, o nee, dat is en was niet iets van toen, millennia geleden. Nee, de bijbel is geen biologie-boekje, maar één en al gedicht, liefdes-poëzie hier en nu, vandaag. We worden opgeroepen, aangesproken en tegen-gesproken. In den beginne, dat is nu. Dat is woord en weer-woord, dialoog met Degene die jou leven geeft, die jou met zijn woord verkwikt.

In den beginne is eigenlijk, *in principe, in beginsel*; in beginsel ben je bedoeld om net als je schepper scheppend en creatief bezig te zijn, in beginsel komt het er op aan dat die scheppingskracht, die *kleurkracht* en woordkracht van jou alles doordringt.

Ik schrijf het in ons boek en we zien het nu voor ons. Die kleurenkracht en kleurenpracht van Ton overrompelde me. Woordkunst en schilderkunst vroegen als het ware om elkaar. 'Ton, zullen we samen een boek maken?' zei ik tegen hem. 'Ja, dat doen we.' zei hij. Samen kropen we in en uit zijn witte vakje ...

Subtiel speelt de evangelie-tekst met het woord dat van God komt, raketings God is zelfs. Woord van troost en bemoediging voor ons hier vandaag. Schouderklop voor mensen met verdriet, steunpilaar om het vol te houden in onze vaak barre en bizarre wereld. Als een fuga laat de tekst zich lezen. Zonder het woord, die stuwkracht van Godswege, is er niks, staat er. Het is dood en dor, er is geen enkel ding zelfs (1:3). Als ik mijn mond niet tegen je open doe en zeg hoeveel ik van je houd, dan moet je er maar naar raden. Zeg het, zeg het steeds opnieuw: ik hou van je, jij bent mijn geliefde. Dat is bijbeltaal, het gaat er tot in het erotische aan toe.

En dan, dan barst het woord open en laat zien wat het in huis heeft. Na het grote openingskoor wordt nu zichtbaar en hoorbaar welke kant het op gaat. 'In het woord was *leven*.' (1:4) God spreekt, roept, en het *is* er. Johannes speelt weer leentjebuurt bij genesis, de hele thora trilt mee.

Woorden kunnen vibreren, kleuren ook. Als een kind dat op een toverbal zuigt en daar verrast over is, zo produceert de kunstenaar kleuren: rood, blauw, geel, groen ...

In het woord was leven! Lukt jou dat, lukt mij dat? Zó spreken dat onze woorden effect hebben, zó spreken dat onze woorden daden in zich dragen, *lévend* worden, tot kleur komen? Wat wordt er wat af geleuterd, door ons allemaal, we vergaderen ons wezenloos, we evalueren en taxeren, we ageren en agenderen. Het welzijnswerk misschien wel voorop. Niet om door te komen, ook nauwelijks zijn we meer te bereiken voor Degene die ons in zijn woord probeert aan te spreken.

'In het woord was leven. *Licht* voor mensen was het leven.' Het woord van den beginne, geboren in de stilte produceert leven en dit leven draagt de kwaliteit van licht. *Leven* en *licht*, tegen de achtergrond hiervan zal Johannes zijn evangelie verder componeren. Alle aria's en andere solo-partijen die volgen zullen hier verslag van doen, in mineur en majeur. Ja, ook in mineur klinkt de blijde boodschap, in minder vrolijke klanken. Want hoe vaak is het niet zo dat we wel leven, maar niet in het licht. We zijn geboren uit dat licht, maar we wilden het niet weten, bewust of onbewust (1:9,10) We leven wel, maar de jeugd is er af, er zit geen lichtglans meer in. 's Ochtends uit bed zij we alweer moe voor we een stap verzet hebben. En relaties die gaan knellen, nog even of ze lopen op de klippen en voor we het ons goed realiseren hebben we een burn-out. Wat nou licht! Ga even een blokje om met je licht! Mensen, *u* en ik, we zijn heel vaak eenzaam. Als ik achter al het werk dat we vanuit mijn werk in Haarlem doe een accolade zou zetten, dan komt het woord vereenzaming in beeld. We leven hier in het westen van de wereld in een eenzaam-makende cultuur, ondanks de high tec communicatie via het internet. Ik kan je overal bellen op je mobiel, maar ik kan je niet bereiken. Dat kun je zien aan iemands ogen, help me, bereik me! Is er ergens een woord dat geneest, een licht dat nooit meer dooft, is er leven vòòr de dood!? Vertel het me, vertel het me.

Leven én licht! Vitaliteit en ruimte. Dat wat op de Kuiperberg in het donker van de ochtend geboren wordt spat nu alle kanten op. Als een diamant die nog niet haar innerlijk laat zien, maar wel haar fonkelen, haar stralen. Is dit licht bestand tegen het duister?

'En het licht schijnt in de duisternis en de duister heeft het licht niet weggevaagd, niet gegrepen.'
(1:5) De duisternis heeft het licht niet uit de weg kunnen ruimen. In deze duistere wereld, in de angsten van jouw en mijn hart speelt het licht zijn spel, speelt God een rol. We moeten ons nu met Johannes heel sterk uitdrukken:

zonder het *woord* van den beginne, zonder het *leven* dat hierin aanwezig is, zonder het *licht* zouden we de duisternis als normaal beschouwen. Als ik in een donkere kamer een kaars aansteek, dan weet ik door dat kaarslicht dat er duisternis was, en niet andersom. De duisternis is afhankelijk van het licht, niet andersom. Een paar voorbeelden bij deze opstandige en moedgevende bijbelse gedachte.

Als iemand nooit vrede heeft meegemaakt zal hij de oorlog als normaal beschouwen. Wat dacht u van al die kinderen in Israël en de Palestijnse gebieden, van de kinderen op de Molukken. Toch zijn er onder hen ook die volhouden dat vrede mogelijk is: *het licht kàn niet worden weggevaagd!*

Als iemand geen liefde kent en ervaart, zal hij of zij denken dat hardvochtigheid en haat normale zaken zijn. Ik ken een vrouw, ze is vroeger zwaar misbruikt en mishandeld. Nu probeert ze te ervaren dat liefde wèl mogelijk is: *het licht kàn niet worden overmeesterd!*

Als niemand ooit het licht gezien heeft, zal hij de duistere kanten van het leven als zijn leefklimaat ervaren. Ik ken die jongen, zijn ouders waren zeer crimineel, hij zat zelf ook vast. Maar nu probeert hij uit dat eerlijkheid het langst duurt: *het licht wòrdt niet om zeep geholpen.*

Waarom niet? Omdat het er vanaf den beginne bij ons is ingeschapen, hoe ver weg dat licht in ons bestaan ook geraakt is.

En dan dat mysterieuze vlakje of vakje in het werk van Ton Schulten. Ik interpreteer dat als onze bestaanskern, onze ziel. Daar waar we echt leven, maar waarvan we de vreugde zo moeilijk kunnen smaken. Het zit zo diep. Er ligt zoveel op en overheen. Nog mooier worden mijn kleuren als ik op zoek blijf gaan naar die kern, als ik binnen kan dringen in dat witte vakje. Vlak na een ernstig ongeluk, half in coma, heeft Ton van verre deze hemelse kleuren gezien. Nog zitten ze in het vakje, eens zullen ze schitteren.

U en ik, geloven we in dat licht? Dat diep in onze wereld en diep in ons hart van godswege zoveel licht geïnjecteerd is dat het niet meer verdwijnen kan? Opnieuw laten we ons leiden door Johannes. Stap voor stap voert hij zijn muzikale gedicht naar een climax wanneer hij dit eeuwige Woord van leven en licht projecteert in die Ene voor ons allen, lichtdrager Jezus.

Hèt licht, hèt leven, hèt woord, dat kan allemaal nog abstract en ver weg klinken, mooi filosofisch ook. Maar het christelijk geloof durft het aan om jou en mij, in plaats van een verheven idee, een Vriend te geven, mens naar Gods hart, God onder ons. Dat geheim van Gods menswording is groot (1:14), te groot zelfs voor kerk en theologie denk ik soms, altijd zullen we er ons aan vertellen.

Daarom: probeer het maar uit met hem in je dagelijkse leven, op hoop van zegen: ook zijn naam is een geheim, Joshua, bevrijder, Jezus, wijnrank, brood voor onderweg, vriend, reisgenoot, Licht uit licht. In principe, in beginsel, ben jij ook bedoeld als hij, oogappel van de Eeuwige, lichtbrenger op de plaats waar je gesteld bent.

Lieve God, dank u voor deze Mens, dank u voor uw licht onder ons. Geef ons moed en hoop, nu en in de dagen die komen.

Ik wil eindigen met het beeld van een vuurtoren: immers, dikwijls hebben we het gevoel dat we in het donker wandelen, dat de lichtstraal van de vuurtoren ons maar niet kan en wil bereiken. Maar weet

dan, dat eens, ooit (en het kan morgen gebeuren) die enorme lichtbundel jouw kant op komt en langs je zal scheren. Dat eens ook jij schittert als een schilderij van Ton.

©jjb

Haarlem, 25 oktober 2002